

HİCRET HADİSESİNE FARKLI BİR YAKLAŞIM A DIFFERENT APPROACH TO HEGIRA

İhsan ARSLAN*

Öz

Bu araştırmada Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti incelenirken referans olarak Siyer ve İslâm tarihi kaynakları kullanılmıştır. Rasûlullah'ın tebliğ faaliyetlerini gelecekle için tehdit oluşturacağını düşünen Mekke Site Devleti'nin baskı ve yıldırma politikalarına hız vermesi, Müslümanların burada yaşamalarına imkân tanımamıştır. Bu sebeple Medineli grupların "bizim yurdumuza gel" davetini kabul eden Allah Rasûlü için yeni bir dönem başlamıştır. Yapılan incelemede kendisi hakkında alınan idam kararını halasından öğrenen Hz. Peygamber hemen şehri terk ederek hedef şaşırtmak amacıyla güvenli bir yer olarak düşündüğü Sevr mağarasına ulaştığı ve ortam sakinleşince de uzun ve meşakkatli bir yolcuktan sonra Medine'ye gittiği değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Bu bağlamda hicretin mucizevî ve menkıbevî anlatımlardan uzak tamamen Hz. Peygamber'in beşerî özellikleri neticesinde başarıya ulaşan kutsal bir yolculuk olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, müşrikler, baskı, hicret, Medine.

Abstract

In this research while examining the Prophet's (pbuh) migration from Mecca to Medina, the sources of al-Sira and Islamic history were used as reference. Mecca city-state thinking the Prophet's (pbuh) religious activities could be a threat to its future increased the oppression and intimidation policies and this caused impossible to live there for Muslims. For this reason, a new era began for Prophet Muhammad (pbuh), with his accept the invitation of the groups from Medina. In the study, it was concluded that the Prophet, who learned the death warrant for himself by way of his aunt, immediately left the city and reached the Cave of Thawr for diversion and when the dust settles he went to Medina after a long and arduous journey. In this context it was concluded that hegira was a sacred migration as a result of Prophet's (pbuh) human characteristic away from miraculous and legendary narrations.

Keywords: Prophet Muhammad (pbuh), polytheist, pressure, hegira, Medina.

Giriş

Hicret, bir yerden başka bir yere gitmektir. Terim olarak ise; Hz. Peygamber'in 622 tarihinde daha iyi yaşamak ve yaymak için Mekke'den Yesrib'e/Medine'ye gitmesi olayıdır. Rasûlullah doğup büyüdüğü şehirde risâletle müjdelence Allah'tan aldığı emirleri ve yasakları insanlara/Mekkelilere tebliğ etmeye başlamıştır. İlk anda olayın farkına varamayan Mekkeliler, Hz. Peygamber'i ve söylemlerini dikkate almamışlardır. Ancak daha sonraki süreçte Allah Rasûlü'nün kararlı duruşu sebebiyle söylemlerine ilginin artması tepkilere yol açmıştır. Mekkeliler, yeni ortaya çıkan ve günden güne büyüyen bu hareketi engellemek için önce sözlü hakaretlere başlamışlar, bundan bir netice alamayınca fiili aşamaya geçerek İslâm'ı kabul edenlere baskı ve şiddet uygulama aşamasına geçmişlerdir. Onların baskı ve şiddeti arttıkça, Müslümanların da sayısı artmaya devam etmiştir. Kureyş'in saygın bir kolu olan Hâşimoğullarına mensup olmasına rağmen Hz. Peygamber de zaman zaman bu baskı ve şiddetten nasibini alıyordu.

Rasûlullah'ın sabırlı bir şekilde İslâm'ı tebliğ etmeye devam ederek sistemi eleştirmeye başlaması ve Müslümanların da sayılarının her geçen gün artması, geleneğin, örf ve âdetlerin, atalar kültürünün ve putperestlik inancının dikenli ağlarından kurtulamayan müşrikler daha sert tedbirler almaya başlamışlardır. Artık baskı ve şiddet yerini ölümlere bırakmış, Müslümanlar zor anlar yaşamaya başlamıştır. Bu şartlar altında bazı Müslümanların daha fazla katlanamayacağını düşünen Hz. Peygamber, inançlarını rahat bir şekilde yaşayabileceklerine inandığı ve başında adil bir kralın bulunduğu Habeşistan'a gitmelerine müsaade etti. Bu izinden hareketle bazı Müslümanlar Habeşistan'a giderken, bazıları da Mekke'de kalarak baskı görmeye devam etmiştir. Rasûlullah'ın tebliğ ve irşad faaliyetleri neticesinde Hz. Hamza ve Hz. Ömer gibi Mekke'nin ciğer parçaları olarak kabul edilen şahsiyetlerin İslâm'a girmesi, Mekke site devletinin tanrılarını oldukça rahatsız etmiştir. Onlar sistemleri için büyük bir tehdit ve tehlike olarak gördükleri toplumdan soyutlayarak Hz. Peygamber'in kendilerine verilmeye kadar Hâşimoğulları, Muttaliboğulları ve onlara yardım ve yataklık edenlere genel boykot uygulama kararı almışlardır. Baskı ve zulüm içeren maddelerin uygulanması için büyük bir hassasiyet göstermişlerdir. Üç yıl süresince Şi'bu Ebî Talib'te tecrid edilen

Müslümanlar çok zor anlar yaşamışlardır. Merhametli ve vicdanlı kişilerin gayretleriyle bu boykot uygulaması sonlandırılmış ve Müslümanlar özgürlüklerine kavuşmuşlardır.

Boykotun kaldırılmasından kısa bir süre sonra Hz. Peygamber'in hamisi olarak bilinen ve müşriklere karşı yeğenine kol-kanat geren amcası Ebû Tâlib vefat etmiş, Allah Rasûlü de korumasız kalmıştır. Bundan daha da olumsuz, İslâm'ın tebliğ edilmeye başlandığı günden itibaren eşini hiçbir zaman yalnız bırakmayan ve her zaman maddî ve manevî desteğini ondan esirgemeyen eşi Hz. Hatice'nin vefatı, Hz. Peygamber'i derinden sarsmıştır. Hatta bu iki acı olaydan dolayı bu seneye "Hüzün yılı" adı verilmiştir. Allah Rasûlü, Mekke'de hem kendisinin hem de Müslümanların yaşam koşulları iyice zorlaştığı için yeni bir yurt arayışı kapsamında Taif'e gitmiş, ancak buradan aradığı desteği bulamamıştır. Taif ayağına kadar gelen "Peygamber şehri olma" fırsatını kaçırmıştır. Tebliğ faaliyetleri bağlamında Rasûlüllah hac mevsiminde Yesrib halkından birileriyle karşılaşmış ve onlara İslâm'ı tebliğ etmiştir. Onların Müslüman olmalarıyla sonuçlanan bu hadise, Yesrib'e hicretin ilk adımını oluşturmuştur. Daha sonra birinci ve ikinci Akabe biatlarıyla can ve mal güvenliğinin teminat altına alınan Hz. Peygamber Yesrib'e gitmeye karar vermiştir.

1- Mekke Site Devleti'nin İdam Kararı Alması ve Hz. Peygamber'in Tavrı

Nübüvvetin başlangıcından itibaren her türlü baskıya ve şiddete rağmen tebliğ faaliyetlerine ara vermeden devam eden Hz. Peygamber'in çalışmalarından rahatsız olan Mekke liderleri/tanrıları yıldırma politikalarından bir sonuç elde edemeyince, daha radikal tedbirler alma seçeneğini aktif hale getirerek hareketin liderini etkisiz konuma getirmek için faaliyete geçtiler. Onlar bu düşüncelerini gerçekleştirmek için Mekke Site Devleti'nin önemli yasama, yargı ve yürütme organı özelliğinde olan Dârü'n-Nedve'de toplanma kararı aldılar. Bu önemli konuda görüşmek ve bir karara varmak amacıyla Mekke liderlerinden oluşan bir grup bu mecliste toplandı. Olağanüstü hal durumu nedeniyle toplanan bu meclis herkese açık değil, sadece Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara düşmanlığı ile bilinen kişilerden oluşmaktaydı. Hâşimoğullarından ise Ümeyyeoğullarının damadı ve Rasûlüllah'ın amcası Ebû Leheb bulunmaktaydı (İbn Hişâm, ts, I-II, 480-481; İbn Sa'd, 1990, I, 176-177; Taberî, 1997, I, 565-566; İbnü'l-Esir, 1979, II, 102-103; İbn Kesîr, 1994, III, 218).

Büyük bir gizlilik içerisinde tertiplenen bu oturuma Necidli ihtiyar biri kılığında İblis'in de katılması şöyle anlatılmaktadır: Üzerinde kalın bir elbise olan (İbn Hişâm, ts, I-II, 480-481) Şeytan zannettikleri (Belâzürî, 2011, I, 220) birisinin kapının önünde beklediğini görünce: "Bu, ihtiyar kim?" diye sordular. O: "Bir konu hakkında anlaştığımızı işiten Necid halkından bir ihtiyar. Tekliflerinizi dinlemek için sizin huzurunuzda geldi. Görüşleriyle ve nasihatleriyle sizlere yardımcı olmayı umut ediyor" diye cevap verdi. Bun un üzerine onlar: "Evet, içeriye girebilirsin" diyerek onun da oturuma katılmasına izin verdiler (İbn Hişâm, ts, I-II, 480-481; İbn Sa'd, 1990, I, 176-177; Taberî, 1997, I, 565-566; İbnü'l-Esir, 1979, II, 102-103). Gizli yapılan bir toplantıya ilk defa karşılaşılan birisinin katılmasına izin verilmesi uzak bir ihtimal olarak görülmektedir. Çünkü Mekke'deki sosyal yapıyı derinden etkileyebilecek bir toplantıya Ebû Leheb dışında Hâşimoğullarından hiç kimsenin alınmadığı bir oturuma yabancı birisinin katılması tuhaf bir durumdur. Ayrıca onun böyle bir toplantı yapılacağı haberini alıp Dârü'n-Nedve'nin önüne gelerek toplantıya katılmak istemesi inandırıcılıktan uzaktır. Böyle bir şahsın toplantıya katılmasını kabul etmek, Mekke siyasi yapısı ve Dârü'n-Nedve'nin işleyişi açısından kabul edilebilir bir durum olarak gözükmemektedir (Demircan, 2000, 110).

Acil koduyla toplanan Mekke'nin ileri gelenleri/tanrıları Müslümanların Yesrib'e gitmelerine engel olamadıkları ve orada kendilerine alternatif bir gücün oluşumuna izin vermemek için İslâmî hareketin başında lokomotif görevinde bulunan Hz. Peygamber hakkında nihai karar almak için Dârü'n-Nedve'de onunla ilgili şu teklifler ortaya atıldı: 1- Muhammed'i hapsedelim ve ölüncüye kadar orada tutalım. Ancak bu teklife Necidli ihtiyar: "Vallahi hayır, bu görüş doğru değildir. Onu hapsederseniz, arkadaşları onu kurtarabilir ve daha sonra da onlar sizlere galip gelebilirler" diyerek bu görüşün doğru olmadığını belirtmiş ve başka görüşlere yönelmelerini tavsiye etmiştir. 2- Bunun üzerine onlar onu Mekke'den sürelim ve bir daha onu buraya almayalım. Böylece ondan kurtulmuş oluruz ve düzenimiz rahatlamış olur. Necidli ihtiyar bu teklife de: "Vallahi hayır, bu görüş doğru değildir. Çünkü sizlerin de bildiği gibi o, güzel sözlüdür, tatlı dillidir. Onun başka bir yere gitmesine izin verirsiniz, sözleriyle onları etkiler ve onlar da ona tabi olurlar. Daha sonra o da onlarla birlikte vatanınızı istila ederek yönetiminizi elinizden alır ve sizlere de istediğini yapar. Aklınızı başınıza alınız" diyerek bu görüşünde doğru olmadığını başka görüşlere yönelmelerini teklif etti. 3- Bunun üzerine Ebû Cehil: "Sizlere hoşunuza gidecek bir görüş sunacağım" dedi. Meclistekiler: "Ya Ebe'l-Hakem! O nedir?" diye sorunca Ebû Cehil: "Her kabileden soylu ve şerefli birer genç seçip ellerine keskin kılıç verelim ve bir adam vuruşuyla bir darbeye onu öldürsünler. Böylece bizler de rahatlamış oluruz. Onlar bunu yaptıkları zaman, onun (Muhammed'in) kanı kabileler arasında dağılmış olur. Bu sebeple Abdümenâfoğulları bütün kabilelerle savaşmayı göze alamayacakları için diyetle razı olurlar. Biz de onun diyetini veririz" diyerek görüşünü belirtti. Bunun üzerine Necidli ihtiyar söz alarak: "Görüş, bu adamın dediği şeydir. Yani işte görüş dediğiniz böyle olur. Bundan başka da her hangi bir görüşe gerek

yoktur” diyerek kesin çözüme ulaşabilmeleri için bu görüşün uygulanabilir olduğunu söyledi. Oradakiler bu görüşün doğruluğu üzerinde ittifak ederek meclisten ayrıldılar (İbn Hişâm, ts, I-II, 482; İbn Sa’d, 1990, I, 175-176; Belâzürî, 2011, I, 220; Taberî, 1997, I, 566-567; İbnü’l-Esîr, 1979, II, 102; İbn Kesîr, 1994, III, 218-219).

Bu rivayette şeytan Necidli ihtiyar kılığına girerek mecliste Hz. Peygamber ile ilgili kararın alınmasında aktif rol üstlenmiştir. Meclisin önünde görülüp içeriye alınan yabancı birisinin, birinci ve ikinci görüşün reddinde ve üçüncü görüşün kabulünde bu denli etkili olması oldukça tuhaftır. Meclistekiler kısa süre içerisinde daha önce hiç tanımadıkları birisini nasıl benimsediler? Mekke liderleri hiç tanımadıkları kişinin tekliflerini kabul edebilecek kadar basiretsiz miydi? Onlar, bir ihtiyarın kendilerini yönlendirmesine nasıl izin verdiler? Kaynaklarda yer alan bilgileri akıl ve mantık süzgecinden geçirmeden alınca, ortaya açıklanmasında zorlanılan sorular çıkmaktadır. Mehmet Azimli konu hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Şeytanın Dâru’n-Nedve’de Mekke’nin kabile dengelerini bilen bir eda ile yorumlarda bulunması, Hz. peygamber hakkında Mekkelilerden daha iyi bir şekilde analizler yapması karşısında Mekke liderlerinin buna müdahale edip “Kimsin? Nerden geldi? Bu bilgileri nereden biliyorsun?” gibi sorular sorması gerekirdi. Bu soruları sormasını bir kenara bırakın rivayetlere bakılırsa Necidli Şeyh, gayet uzman bir şekilde Mekkelilerin bilmediğini biliyor, onlara uyarılarda bulunuyor, akıl veriyor, onlar da itirazsız hep onu tasdik ediyorlar (!) Meselenin bu yüzünü düşünmek gerekir. Bu toplantıya şeytanın katılımı yoktur. Bu rivayet, toplantı sırasında Ebû Cehil’in sunduğu görüşlerin şeytanî görüşler olduğuna vurgu yapmak üzere ortaya konulsa gerektir. Değilse şeytanın insanla bu kadar iletişimi mümkün gözükmemektedir.” (Azimli, 2010, 185-186). Adnan Demircan’ın ifadesiyle: “Dâru’n-Nedve’de verilen karar, şeytanca bir düşüncenin ürünüdür.” (Demircan, 2010, 111). Bu sebeple “Şeytanın Necid halkından bir ihtiyar kılığında gelerek toplantıya katıldığı ve alınan kararda etkili olduğu” şeklindeki rivayetlere itibar etmemek gerekir (Önkal, 1998, XVII, 460). Çünkü bu karar, Ebû Cehil’in teklifi ve mecliste bulunanların ortak kararıyla alınmıştır. Mekke müşriklerin Dâru’n-Nedve’de tartıştıkları görüşler Kur’ân’da şöyle belirtilmektedir: “Hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke’den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.” (Enfâl: 9/30).

Dâru’n-Nedve’de Hz. Peygamber ile ilgili alınan ölüm kararını Cebrâil, Rasûlullah’a haber verdi ve: “Bu gece her zaman yattığı yatağında yatmamasını emretti” (İbn Hişâm, ts, I-II, 482; İbn Sa’d, 1990, I, 176; Taberî, 1997, I, 567; İbnü’l-Esîr, 1979, II, 103; İbn Kesîr, 1994, III, 219). İbn Sa’d, Rukayka bnt. Safiy b. Hâşim’in biyografisini anlatırken onun Hz. Peygamber’i uyararak şunları söylediğini rivayet etmektedir: “Kureyş, geceleyin evine saldırmak (sana suikast düzenlemek) için toplandı.” Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali’yi yatağına bırakarak evden ayrıldı (İbn Sa’d, 1990, VIII, 41).

Burada bizi ilgilendiren Hz. Peygamber’in suikast haberini nasıl öğrendiğidir. Kaynakların geneli Rasûlullah’ın bu ölüm fermanını Cebrâil vasıtasıyla yani vahiyle öğrendiğini belirtmektedir. Bu bilgi yolu, Allah’ın evrende koyduğu yasalara aykırı görünmektedir. Çünkü Allah daha önce pek çok peygamber göndermiş ve bu peygamberlerden Zekeriya ve Yahya gibileri suikaste kurban gitmişlerdir. Onlar peygamber olmalarına rağmen genel kanun dışında bir muameleye tabi tutulmamışlardır. Hz. Peygamber’in son elçi olması, onun bu yasalar dışında olduğunu göstermez ve Allah’ın: “Sen, Allah’ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen, Allah’ın kanununda hiçbir sapma da bulamazsın” (Fâtır: 35/43) ilahî fermanı her şeyi ortaya koymaktadır. Ayrıca Allah Rasûl’ün hayatına bakıldığında bu alanlarda vahyin müdahalesi görülmemektedir. Örneğin İslâm’ın tebliğ edilmeye başlandığı Mekke’de Hz. Peygamber’e sözlü saldırılardan bir sonuç alamayanlar, fiilî olarak harekete geçtiler. Bu bağlamda Rasûlullah’ı bayıltıncaya kadar dövdüler, atkıyla boğmaya çalıştılar, başına deve işkembesi koydular, geçtiği yollara dikenler ve pislikler koyarak eziyet etmeye başladılar. Tâif’te ölümden dönmesi, Uhud’da yaralanıp son anda suikasttan kurtulması ve Huneyn Savaşı’nın başında bozgun yaşaması gibi olaylarda vahyin suskunluğu ve yaşananlara müdahale etmemesi dikkatlerden kaçmamaktadır. O halde Dâru’n-Nedve’de Hz. Peygamber hakkında alınan idam kararını Cebrâil’in bildirmesi, gerçeklerle örtüşmemektedir. Çünkü Kur’ân’da Hz. Peygamber’in örnek alınması gerektiği belirtilmektedir (Ahzâb: 33/21) Örnek alınması tavsiye edilen bir Peygamber’in beşerî yolla bu suikast planını öğrenmesi daha uygun olur.

Hz. Peygamber’in, hakkında alınan ölüm kararını insan unsuru vasıtasıyla öğrenmesinin, Allah’ın evrende yürürlüğe koyduğu sisteme ve yaşayan peygamber gerçeğine daha uygun olduğu kanaatindeyim. Çünkü Allah Rasûlü bir beşerdir ve yakın akrabası tarafından olaydan haberdar edilmiştir. Muhammed Gazâlî Dâru’n-Nedve’deki toplantı hakkında şunları söylemektedir: “Bu karar, gizli bir toplantıda alınmış değildir. Tam aksine bu karar, genel bir toplantıda verilmiştir. Böyle olunca da Rasûlullah’ın bunu haber alması normaldir. Daha önce de kendisinin Mekke’deki konumunu iyi biliyor ve Mekkelilerin aldıkları kararı uygulama zamanını beklediklerini, sonra da kendisini putlara kurban etmek istediklerini biliyordu.” (Gazâlî, 1994, 158).

Gazâlî’nin bu düşüncelerine katılmak, Mekke’nin sosyo-politik yapısını bilmemektir. Çünkü kabileciliğin zirve yaptığı ve Hâşimoğullarının Kureyş kabileleri arasındaki saygınlığı, böyle önemli

sonuçlar doğurabilecek bir toplantının umumi bir şekilde düzenlenmesine engeldir. Müşriklerin, Mekke'de Müslümanlara karşı uyguladıkları boykota Müslüman olmadıkları, ancak akraba oldukları için Muttâliboğullarının, Hâşimoğullarının yanında yer alması, kabilevî duyguların ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bu açıdan toplantı, olağanüstü bir oturmudur ve sadece ileri gelenlerin katılabildiği bir özelliğe sahiptir. Bu açıdan Hz. Peygamber kendisi hakkındaki ölüm haberini, Kureyş'in bu gizli planını (herhalde bunları boşboğaz bir takım komşularından) (Hamidullah, 1993, I, 162) öğrenen halası Rukayka bint. Safiy b. Hâşim'den öğrenmiş ve zaman kaybetmeden bu durumdan kurtulmanın yollarını aramıştır. Eğer Hz. Peygamber yakın akrabası vasıtasıyla kendisi hakkındaki bu ölüm fermanını öğrenemeseydi, gerekli tedbiri alamaz ve ağır sonuçlarla karşı karşıya kalabilirdi. Bu sebeple Allah Rasûlü akrabalık bağlarından ve kabilevî eğilimlerden dolayı canını zor kurtarabilmiştir.

Hz. Peygamber, Mekke Site Devleti'nin kendisi hakkında idam kararı aldığını öğrenince, Hz. Ebû Bekir'in yanına geldi ve: *"Allah çıkmama izin verdi"* dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir: *"Ya Rasûlallah! Sana arkadaş olacak mıyım?"* diye sordu. Allah Rasûlü: *"Evet"* dedi. Hz. Ebû Bekir: *"Ya Rasûlallah! Anam babam sana feda olsun. Şu iki deveden birisini al"* dedi. Hz. Peygamber: *"Parasını ödersem alırım"* dedi. Daha önce Hz. Ebû Bekir bu develeri Benû Kuşeyr'den sekiz yüz dirheme satın almıştı. Rasûlüllah bu develerden birisini satın aldı. Bu devenin adı ise, Kasvâ idi. Ayrıca Hz. Peygamber tedbir amacıyla Hz. Ali'ye yatağına yatmasını söyledi ve: *"Onlardan sana hiçbir zarar gelmeyecek"* diyerek onu sakinleştirmeye çalıştı. O da Hz. Peygamber'in yatağa yatarken giydiği kırmızı Hadramî kürke büründü. Rasûlüllah'ı öldürmek için bir araya gelen suikast timi geceleyin onun evinin önünde beklemeye başladılar. Onlar zaman zaman da evin içerisini gözetleyerek Hz. Peygamber'i tanımaya çalışıyorlar, yatakta yatana kimin hamle yapacağını istişare ediyorlardı. Onlar kapıda beklerlerken Allah Rasûlü onların arasından Yasîn sûresini (Yâsîn: 36/1-10) okuyarak ve üzerlerine Bathâ'dan aldığı toprağı atarak çıktı (İbn Hişâm, ts, I-II, 482-483; İbn Sa'd, 1990, I, 176; Taberî, 1997, I, 567; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 103; İbn Kesîr, 1994, III, 219). Bu esnada Ebû Cehil arkadaşlarına: *"Muhammed kendisine tabi olduğunuzda Arab'ın ve Acem'in mülklerine sahip olacağınızı, ölümden sonra diriltileceğinizi, Ürdün bahçeleri gibi bahçelere sahip olacağınızı; eğer böyle yapmazsanız, öldürüleceğinizi, ölümünüzden sonra da diriltilip ateşte yakılacağınızı zannediyor"* diyerek Hz. Peygamber'in söylemleriyle dalga geçiyordu. Bunları duyan Allah Rasûlü yerden bir avuç toprak alarak: *"Evet, bunları ben söylüyorum. Sen de onlardan birisin"* diye karşılık vermiştir. Böylece Allah, onların Rasûlüllah'ı görmelerine engel oldu (İbn Hişâm, ts, I-II, 483; Taberî, 1997, I, 567; İbn Kesîr, 1994, III, 219). İçlerinden bir: *"Ne bekliyorsunuz?"* deyince onlar: *"Muhammed'i bekliyoruz"* dediler. Bunun üzerine o kişi: *"Aldandınız ve zarar ettiniz. Vallahi, Muhammed yanınızdan üzerinize toprak atarak geçti"* dedi. Onlar da: *"Vallahi onu görmedik"* diye cevap verdiler ve kalkıp başlarındaki toprağı silkelediler (İbn Hişâm, ts, I-II, 483; İbn Sa'd, 1990, I, 176; Taberî, 1997, I, 567; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 103; İbn Kesîr, 1994, III, 219). Hemen evi gözetlemeye başladılar ve Hz. Ali'nin Rasûlüllah'ın bürdesine bürünmüş olarak yattığını gördüler ve: *"Vallahi bu uyuyan, Muhammed'dir"* diyerek sabahın olmasını beklediler (İbn Hişâm, ts, I-II, 483; Taberî, 1997, I, 567; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 103; İbn Kesîr, 1994, III, 219). Sabahladıklarında ise Hz. Ali yatağından kalkınca: *"Vallahi daha önce bizi uyaran kişi doğru söylemiş"* dediler (İbn Hişâm, ts, I-II, 483; Taberî, 1997, I, 567; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 103; İbn Kesîr, 1994, III, 219) ve Rasûlüllah'ı ona sordular. Hz. Ali de: *"Onun hakkında hiçbir bilgim yok"* dedi. Hz. Peygamber evinden çıktıktan sonra Hz. Ebû Bekir'in evine gitti ve belli bir süre orada kaldıktan sonra birlikte Sevr mağarasına gittiler (İbn Sa'd, 1990, I, 177).

Buhârî, Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ile yaptığı hicret yolculuğunu şu şekilde anlatmaktadır: Müslümanlar, Hz. Peygamber'in izni doğrultusunda Mekke'den Medine'ye gitmeye başladıkları zaman Hz. Ebû Bekir de hicret hazırlığı yapmaya başladı. O, Medine'ye gitmek istediğini söyleyince Hz. Peygamber: *"Yavaş ol. Hicret için bana izin verilmesini bekliyorum"* deyince Hz. Ebû Bekir: *"Anam babam sana feda olsun! Bunun olmasını umuyor musun?"* diye sordu. Rasûlüllah da: *"Evet"* cevabını verince Hz. Ebû Bekir, kendisinin onun arkadaşı olacağını düşünerek hicretten vaz geçti. Yolculuk esnasında binmeleri için de iki deve alıp dört ay boyunca özel yemlerle onu besledi. Bir gün Hz. Peygamber, öğle vakti sıcağın yoğun olduğu bir esnada yüzünü kapatarak Hz. Ebû Bekir'in evine geldi. Daha önce Rasûlüllah günün bu saatlerinde Hz. Ebû Bekir'in yanına gelmezdi. Hz. Ebû Bekir, onun günün bu saatinde evine gelmesinden endişelenerek: *"Anam babam sana feda olsun! Vallahi Rasûlüllah bu saatte önemli bir iş/haber/bilgi getirdi"* dedi. Allah Rasûlü izin aldıktan sonra eve girdi ve odada bulunanların çıkmasını isteyince Hz. Ebû Bekir: *"Ya Rasûlallah! Onlar senin ailedir"* diyerek onların yanında rahat rahat konuşabileceğini belirtti. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisine hicret izni verildiğini söyleyince Hz. Ebû Bekir daha önce beslediği iki deveden birisini ona vermek istedi, ancak Hz. Peygamber, devenin ücretini ödeyerek kabul etti. Daha sonra Hz. Âişe, Hz. Peygamber ve babası için azık hazırladıklarını belirtmektedir. Esmâ bint. Ebû Bekir, hazırladıkları yemeyi koydukları çantanın/torbanın ağzını kuşağından kopardığı bir parçayla bağladı. Bundan dolayı da

ona: “Zâtü’n-Nikayn/İki kuşak sahibi” lakabı verildi.” Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir Sevr dağındaki bir mağaraya gittiler ve burada üç gün gizlendiler. Hz. Ebû Bekir’in oğlu Abdullah, Mekke’de olup biten haberleri iletmek için geceleyin Rasûlullah ve babası ile birlikte kalır, sabaha doğru evine giderek Kureyş ile birlikte sabahlardı. Hz. Ebû Bekir’in kölesi Âmir b. Führeyre sürüyü onların olduğu tarafa doğru götürür, akşam olunca/karanlık çökünce onların yanına gider ve kendilerine süt verirdi. Onlarda bu sütle karınlarını doyururlardı. O, sabaha doğrun ise tekrar sürüyü otlatmaya götürürdü. Âmir b. Führeyre bunu Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir mağarada kaldıkları süre içerisinde (üç gece) her gece yapıyordu. Daha önce Hz. Ebû Bekir, Diloğullarından kılavuzluk konusunda uzman olan birisiyle (Abdullah b. Ureykıt) anlaşmıştı. Kureyş’in dini üzere olan bu kişi, güvenilir biriydi. Bundan dolayı Hz. Ebû Bekir iki deveyi ona verdi ve üç gün sonra da Sevr mağarasında buluşmak üzere sözleştiler. Üçüncü günün sabahı olunca Âmir b. Führeyre, Abdullah b. Ureykıt, Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir sahil yolunu kullanarak Medine’ye gitmek için yola koyuldular (Buhârî, 1992, Menâkıbu’l-Ensâr, 45).

Hz. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicreti bir anda geline bir durum değildir. İslâm’ın ilk yıllarından itibaren Mekke’de Müslümanların ciddi sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Bu bağlamda Habeşistan’a hicret bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca Rasûlullah’ın Taif’e gitmesi bir güvenli bir yurt aradığını göstermektedir. Hicretten önceki son iki onun Medinelilerle sürekli irtibat halinde olması, şartlar oluşunca Mekke’den ayrılacağını ortaya koymaktadır. Özellikle Allah Rasûlü’nün, Medine’yi hicret yurdu olarak hazırlamak Mus’ab b. Ümeyr’i göndermesi, oradan gelen olumlu raporlar neticesinde de diğer Müslümanların oraya gitmesine izin vermesi, Hz. Ebû Bekir’in hicret için hazırlık yapması, Rasûlullah’ın ona geçici olarak izin vermemesi ve bunu kendisine yol arkadaşlığı olarak yorumlayan Hz. Ebû Bekir’in iki deve hazırlaması, onun mutlaka bir gün Medine’ye gideceğini gözler önüne sermektedir. Ancak o, hakkında idam kararı alınarak gideceğini tahmin etmiyordu. Böyle bir süreç, onun Medine’ye gitmesini hızlandırmıştır. Rasûlullah’ın Medine’ye hicreti kaynaklarda gizemli, menkıbevî, efsanevî ve mucizevî şekillerde anlatılmaktadır. Onun hicretinden gerekli dersleri alabilmek için kaynaklarda çok farklı şekillerde anlatılan bilgilerin eleştiri süzgecinden geçirilerek beşer bağlamında Allah’ın koyduğu kanunlar çerçevesinde akıl ve mantık kurallarına bağlı kalınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü İslâm tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturan hicreti, örnek alınmaz efsanevî anlatımlarla süsleyerek insanlara sunmak hiç kimseye bir şey kazandırmayacaktır. O halde amacın hâsıl olabilmesi için tarihsel gerçekleri dikkate alarak akli aktif hale getirmek suretiyle hicreti anlaşılabilir, örnek alınabilir ve tarihin her döneminde şartla oluştuğunda da Müslümanların gerçekleştirebileceği bir formatta anlatılma zorunluluğu kendini hissettirmektedir. Şimdi de hicreti bu gözle incelemeye çalışalım:

Rivayetlere bakıldığında hicret hadisesinin birden çok açmazı bulunmaktadır. Bunların başında a- Hz. Peygamber, kendisi hakkında çıkartılan ölüm fermanını öğrendikten sonra nasıl davrandığıdır. Geleneksel rivayetlerde Rasûlullah’ın çok temkinli hareket ettiği belirtilmekte, âdeta müşriklere meydan okurcasına yavaş hareket ettiğine vurgu yapılmaktadır. Yani haberden hemen sonra Hz. Ebû Bekir’in yanına gelip durumu anlatması ve kendi evine gelerek Hz. Ali’ye kendi yatağında yatmasını söyledikten sonra akşam karanlığını bekleyip suikast timi evin etrafını kuşatınca onların arasından geçerek Hz. Ebû Bekir’in evine gelmesi ve daha sonra da oradan ayrılarak mağaraya gelme hadisesi, kendinden çok emin olan birisinin hareket tarzını ortaya koymaktadır. Çünkü bu anlatılanların hiç birisi mantıklı ve tutarlı gözükmemektedir. Kendisi hakkında idam fermanı çıkartılan birisi, hiç zaman kaybetmeden en kısa süre içerisinde canını kurtarmanın hesaplarını yapması gerekmektedir. Akli başında olan, tedbiri elden bırakmayan kişi, ayrıntılarla uğraşmadan hedefe yoğunlaşarak bir an önce bulunduğu mekândan uzaklaşarak daha güvenli bir yere gitmenin planlarını yapması kaçınılmazdır. Bu noktada Hz. Peygamber kadar tedbire önem veren, sebeplere sarılan ikinci bir şahıs sanırım yoktur. Bu sebeple Rasûlullah’ın da böyle davranması, onun yaşam mücadelesine daha uygun görünmektedir.

b- Hz. Ali’nin, suikast timini yanıltmak amacıyla Hz. Peygamber’in tavsiyesi üzerine yatağında yatmayı kabul etme efsanesi, şiirler tarafından inşa edildiği izlenimini vermektedir. Çünkü onlar, Hz. Ali’nin vasiliği konusunda ileriye sürdükleri en önemli argümanlardan birisi de, onun, Rasûlullah’ın yerine ölüm yatağına yatmasıdır. Hz. Ali’ye, Hz. Peygamber’in ve Müslümanların nezdinde önemli bir konum atfetmek düşüncesiyle böyle bir kurguya gidilmiş olması mümkündür.

c- Hz. Peygamber’in, evin etrafını kuşatanların arasından üzerlerine toprak atarak ve Yâsîn sûresini okuyarak geçmesi, hatta onların konuştuklarını duyması ve onlara cevap vermesi ve onların da bundan haberdar olmaması realiteyle çelişmektedir. Çünkü onun görünmez özelliği varsa, acaba neden o gizli bir şekilde evinden çıkmıştır? Öldürülmekten korktuğu için neden Sevr mağarasında günlerce kalma gereği hissetmiştir? Medine’ye giderken niçin normal yol güzergâhını değil de, farklı bir yol güzergâhı tercih etmiştir? Hicret yolculuğu esnasında neden gizlenerek Medine’ye ulaşmaya çalışmıştır? Bu gerçekler, onun

görünmez olmadığını göstermektedir. Galiba anlaşılan o ki, bu rivayeti kurgulayanlar çok fazla çizgi filmi izlemişler. Çünkü bu tür sahneler ancak çizgi filmlerinde görülmektedir. Allah Rasûlü çizgi film kahramanı değil ki, görünmez kimliğe bürünerek insanların arasından geçsin.

Şimdi de Hz. Peygamber'in Sevr mağarasına nasıl gittiğine değinelim. Taberî'ye göre Hz. Peygamber, kendisi hakkında alınan kararı öğrenince evine gelmiş ve Hz. Ali'ye: "Eğer Ebû Kuhâfe'nin oğlu sana gelirse, Sevr mağarasına gittiğini, benim yanıma gelmesini, gelirken de yiyecek getirmesini, Medine yolunu bana gösterecek bir kılavuz tutmasını, benim için bir deve satın almasını haber ver" diyerek evinden ayrıldı (Taberî, 1997, I, 567). Daha sonra Hz. Ebû Bekir, Rasûlüllah'ın Sevr mağarasına gittiğini ve onun diğer isteklerini Hz. Ali'den öğrendi. Bunun üzerine o, Hz. Peygamber'e yetişmek için hemen yola çıktı ve yolda Rasûlüllah'a yetişti. Allah Rasûlü gece karanlığında Hz. Ebû Bekir'in sesini işitti. Ancak o, Hz. Ebû Bekir'i müşriklerden bir zannederek hızlı hızlı yürümeye başladığından ayakkabısının ön tarafı açıldı ve ayağının başparmağı patlayınca çok kan kaybetti. Yine de Hz. Peygamber hızlı yürümeye devam ediyordu. Onun bu halini gören Hz. Ebû Bekir, Rasûlüllah'a kötü bir şey olacağından korktuğu için sesini yükselterek konuşunca Rasûlüllah onu tanıdı. Ancak Rasûlüllah'ın ayağı kanamaya devam ediyordu, Bu haldeyken ikisi birlikte sabaha doğru mağaraya ulaştılar (Taberî, 1997, I, 568). Burada anlatılanlar gerçeğe daha uygundur ve olayın içerisinde hiçbir efsanevi söylemler yoktur. Yani bir insanın başından geçebilecek bir olay örgüsüdür. Bu nedenle Hz. Peygamber, Mekke Site Devleti'nin kendisi hakkında almış olduğu idam kararını öğrendikten hemen sonra hiç zaman kaybetmeden âdetâ kaçarcasına Mekke'yi terk ederek daha güvenli bir yer olarak düşündüğü mağaraya gitmeyi tercih etmişti. Ayrıca o, Hz. Ebû Bekir'e de kendisiyle ilgili kararı Hz. Ali aracılığıyla bildirmiş ve bazı isteklerde bulunarak yanına gelmesini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir de hiç zaman kaybetmeden Rasûlüllah'ın yanına gitmiştir.

2- Hz. Peygamber'in Sevr Mağarasında Gizlenmesi

Mağaranın bulunduğu Sevr dağı Mescid-i Haram'a güneydoğu yönünde yaklaşık 4 km. uzaklıktadır. Sevr mağarası dağın zirvesine yakın bir yerde, Mekke tarafına bakan yamacında büyük bir kayanın altında kalan boşluk şeklinde doğal ve küçük bir mağaradır. Mağaranın biri batı, diğeri doğu tarafında iki girişi bulunmaktadır. Resul-i Ekrem'in girdiği batı yönündeki giriş dar olup zeminden biraz yüksektedir. Doğu yönündeki giriş ise insanın rahatlıkla girip çıkabileceği büyüklüktedir (Demircan, 2009, XXXVII, 5). Hz. Peygamber'in idam kararını öğrendikten sonra normal bir şekilde Medine giden yol güzergâhını takip etmemesi, onun stratejik bir başarısıdır. Çünkü Müşrikler, Müslümanların Medine'ye gittiklerini biliyorlardı. Rasûlüllah'ın da Medine'ye gidebileceğini tahmin ettikleri için arama faaliyetlerini bu güzergâh üzerinde yoğunlaştırmaları kaçınılmazdır. Eğer Allah Rasûlü zaman kazanmak için bir süre Sevr dağında gizlenmeyi tercih etmeseydi, yakalanması mümkün olabilirdi. Bu sebeple böyle bir strateji izlemek Hz. Peygamber açısından oldukça önemlidir. Rasûlüllah'ın tercih ettiği Sevr mağarası, içerisine gizlenen insanların ilk bakışta görülemeyecek bir özellikte olması gerekmektedir. Eğer bu mağaranın önüne kadar gelindiyse, kalabalık gruptan her hangi birisinin ilk bakışta içeridekileri görebilme imkânları vardır. Metin Yılmaz konu hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: "Eğer Hz. Peygamber'i arayanlar iz takibi neticesinde mağara önüne kadar gelmişlerse, mağaraya dışarıdan bakmakla yetinmezler, içeriye mutlaka kontrol ederlerdi. Çünkü izinden devenin yaşını, cinsiyetini belirleyecek kadar maharetli izcilerin mağaranın önüne kadar gelerek Hz. Peygamber'in yerini tespitleri işten bile değildi. Bugün yaygın olarak bilinen mağara, Hz. Peygamber'in sığındığı mağara olmamalıdır. En azından Tevbe sûresi 40. âyetin nüzulüne sebep olan olayın gerçekleştiği mağara, korunaklı ve dışarıdan bakıldığında ilk etapta içeride gizlenen kişilerin fark edilemeyeceği bir nitelikte olmalıdır. Bizzat yaptığımız incelemelerde dağın kuzey kısmına yakın bölgedeki girişi, dar ve derin olan başka bir mağaranın olayın geçtiği yerdir diye düşünmekteyiz." (Yılmaz, 2017, 56). Hz. Peygamber yaşadığı toplumun özellikleri en iyi şekilde bilen biridir. Kiyâfet ilmi diye bildiğimiz iz sürme bilgisi Araplar arasında çok yaygındır. Bu konu oldukça maharetli izciler de bulunmaktadır. Rasûlüllah, Sevr dağındaki mağaraya gelirken mutlaka tedbirli davranmış ve arkasında her hangi bir iz bırakmamıştır. Çünkü iz sürücüler, bu izleri takip ederek rahat bir şekilde onları bulabilirlerdi. Bir de burası kayalık bir alandır. Ayak izlerinin belli olması için kişinin bir hayli uğraşması gerekmektedir. Her halde düşmanlarında kaçan birisi kendisini yakalatmak için böyle davranmaz. Allah Rasûlü küçük yaşlarda çobanlık yaptığı için yaşadığı çevrenin özelliklerine hâkim biridir. Muhtemelen o, müşriklerin tahmin bile edemeyeceklerini düşündüğü bu mağaraya sığınmıştır. Onun mağaraya sığıncısı Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır: "Eğer siz ona yardım etmezseniz (bu önemli değil) ona Allah yardım etmiştir. Hani kâfirler onu iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile Mekke'den) çıkarmışlardı, hani onlar mağaradaydı, O, arkasına üzülmeye! Çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi. Onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür hikmet sahibidir." (Tevbe: 9/40). Bu âyette Hz. Peygamber'in, kâfirler tarafından şehirden çıkarıldığı, onun mağaraya sığındığı, burada yanında bulunan arkadaşının endişesini gidermeye çalıştığı ve Allah'ın görünmez ordularıyla yardım ettiği ifade edilmektedir. Burada

mağaranın adından ve Raûlullah'ın arkadaşın kim olduğundan söz edilmemektedir. Ayrıca "Göremediğiniz ordularla" ifadesiyle Hz. Peygamber'e yapılan yardımın da manevî olduğuna, maddî olmadığına işaret edilmektedir. Şimdi de mağarada gerçekleştiği iddia edilen bazı olağanüstü olaylara değinmesinde fayda olduğuna inanmaktayım:

a- Örümceğin Ağ Örmesi

Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir mağaranın önüne geldiklerinde Hz. Ebû Bekir, önden girerek mağaranın güvenli olup olmadığını kontrol ettikten sonra Rasûlullah'ın mağaraya girmesini söylemiştir (İbn Hişâm, ts, I-II, 486). Başka bir rivayette ise Hz. Ebû Bekir mağaraya girince açık olan bütün delikleri bez parçalarıyla kapatmış, ancak bir delik açık kalmış, onu da ayağının topuğuyla kapatmıştır. Fakat bir yılan Hz. Ebû Bekir'in ayağını sokunca kanlar akmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" diyerek arkadaşının endişesini gidermeye çalışmıştır. İbn Kesîr, bu yılan olayı rivayetinin garîb ve münker olduğunu söyleyerek doğru olmadığını belirtmiştir (İbn Kesîr, 1994, III, 223). Sevr'de birçok mağara bulunmaktadır. Delik tıkamaya değil birkaç parça, elbise bile yetmezdi (Balci, 2018, 375). Onlar içeriye girdikten sonra bir örümcek mağaranın girişini ördüğü ağ ile kapatmıştır. Yine Allah'ın emriyle mağaranın önünde bir ağaç bitmiş ve iki yabani güvercin de onun girişinde belirmişti. Rasûlullah'ın Mekke'den ayrıldığını öğrenen Mekkeli gençler her yerde onu aramaya başlamışlardı. Hatta iz sürme konusunda uzman olan iki kişiyi Rasûlullah'ın izlerini sürmesi için görevlendirdiler. Bu iki izciden birisinin adı ise, Kürz b. Alkame b. Hilâl el-Huzâ'ydî (Belâzürî, 2011, I, 221). Onlar izleri takip ederek beraberindekilerle birlikte Rasûlullah'ın saklandığı mağaranın önüne geldiler ve: "Burada Muhammed'in doğumundan önceye ait bir örümcek vardır" diyerek ayrılmışlardır (İbn Sa'd, 1990, I, 177; Belâzürî, 2011, I, 221; İbn Kesîr, 1994, III, 223). Zirveye kadar tırmanan müşriklerin sadece bir mağarayı dikkate alarak dönmeleri veya içine bakma gereği duymamaları inandırıcı değildir (Balci, 2018, IV, 375).

İzler onları buraya getirdiyse, mutlaka içeriye bakmaları gerekmektedir. Örümceğin ağ örmesini bahane ederek içeriyi kontrol etmemeleri çok ilginçtir. Çünkü herkes örümceklerin yapılarında ağ örmek olduğunu bilmektedir. Bu sebeple buraya kadar gelip de mağarayı kontrol etmeden gittiklerini düşünmek muhaldir. O halde onların mağaranın önüne kadar gelme durumları söz konusu olmamıştır.

b- İki Güvercinin Yuva yapması ve Mağaranın Önünde Ağacın Bitmesi

Grubun en ön önündeki adam mağaraya bakmak için gittiğinde iki güvercini gördü ve döndü. Bunun üzerine arkadaşları: "Ne oldu?" diye sordular. Bu kişi: "Mağaranın girişinde iki yabani güvercin gördün ve hiç kimsenin burada olmadığını anladım" şeklinde cevap verdi. Bu cevap üzerine gençler döndüler (İbn Sa'd, 1990, I, 177; İbn Seyyidinnâs, 1992, I, 297). Mağaranın girişine iki yabani güvercinin yuva yapması normal bir durumdur. Bu olayda her hangi bir olağanüstülük de aramaya gerek yoktur. Yani sıradan bir olayı mucize olarak değerlendirmek uygun değildir. Çünkü kanatlı hayvanlar yumurtlama ve kuluçka dönemleri geldiği zaman uygun gördükleri yere yuva yaparak bu dönemlerini geçirmeye çalışırlar. İçgüdüsel olarak mağaranın girişini yuva yapan iki kuşun hareketini farklı şekillerde yorumlamaya gerek yoktur. Buraya kadar gelenler kuşların bu özelliğini bilmediklerini düşünmek gerçeklerle örtüşmemektir. Mekke Site Devleti'nin liderleri/tanrıları Hz. Peygamber'in başına yüz deve ödül koymuşlardı (İbn Hişâm, ts, I-II, 486, 489). Bu ödülü kazanabilmek için buraya kadar gelen insanların güvercinlerin yuva yapmalarını bahane ederek/ciddiye alarak içeriyi kontrol etme zahmetinden kaçmış olamazlar. Ağaçların mağaranın önünde bitmesi de müşriklerin amacına ulaşmalarına menî değildir. Belki taşlık ve kayalık bir alanda bir ağacın bitmesi normal karşılanmayabilir. Ama böyle bir durum Mekkeli gençlerde bir değişiklik meydana getirmemiştir. Yani mağaranın önünde ağaçların olması sıradan ve normal bir hadise olduğundan içeridekilerin araştırılmasına engel değildir.

c- Bir Geminin Hazır Bekletilmesi

Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir mağarada buldukları esnada Mekkeli grub mağaranın önüne gelince Hz. Ebû Bekir yakalanma korkusu ve endişesiyle: "Onlardan birisi ayağının olduğu yere baksa, ayaklarının altında bizi görecektir" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ey Ebû Bekir! Üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun?" diyerek Hz. Ebû Bekir'i rahatlatmaya çalışmıştır (Buhârî, 1992, Ashâbu'n-Nebî, 2). Bazı siyer âlimlerine göre de Hz. Ebû Bekir bu sözü söyleyerek endişesini belirttiği zaman Hz. Peygamber: "Eğer onlar buradan bizi götürmek için gelselerdi, biz de şuradan giderdik" deyince Hz. Ebû Bekir mağaraya bakınca onun diğer tarafının açıldığını, ulaşımın sağlanması için bir denizin olduğunu ve mağaranın bir tarafına bağlı bir geminin bulunduğunu gördü. İbn Kesîr bu olayla ilgili: "Bu, Allah'ın yapabileceği kudretinde bir olay olduğundan münker değildir. Fakat bu, sağlam veya zayıf isnadla da reddedilmedi. Biz de bununla ilgili her hangi bir şey tespit edemedik. İsnadı sahih veya hasen ise, onu alırız" şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır. İbn Kesîr bu değerlendirmesiyle olayın muhtevasının doğru olabileceğini, ancak senedinin de sahih veya hasen olması durumunda kabul edilebileceğini belirtmektedir. Ancak onun, "bazı siyer ehline göre" diye rivayete

başlaması, ve devamında, 'araştırmalarımıza göre her hangi bir şey tespit edemedik ve senedi sahih veya hasen olursa alınız' şeklindeki değerlendirmeleri, bu olayın şaz olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber Mekke'den ayrılırken hiçbir olağanüstülük beklentisi içerisinde olmadan hicret yolculuğuna çıkmıştır. Yani o, her türlü engelle karşılaşacağını düşünerek bu yolculuğa çıkmıştır. Çünkü onun, Mekke'de yaşamasına izin vermeyip öldürmeye niyetlenenlerin gördüklerinde ona her kötülüğü yapabilecek yapıya sahiptirler. Bu sebeple Allah Rasûlü kendisi hakkındaki haberi öğrenir öğrenmez hemen şehri terk etmek zorunda kaldığında örümceğin, kuşları, ağcın ve geminin kendisine yardım edeceğini hesaba katmadan bu uğurda ölümü dahi göze alarak dikenli ve çileli yolculuğuna ilk adımlarını atmıştır. O, bu yolculuğun başarıya ulaşması için insanî unsurları yerine getirmiş, alınması gereken tedbirleri almış ve tam bir teslimiyet içerisinde bulunarak Allah'ın kendisini muzaffer kılmasını istemiştir. Yani o, 'ben bir peygamberim' diyerek tedbiri elden bırakmamış, sebepler çerçevesinde hareket etmiştir. Böyle bir hareket tarzı, onun mücadelesinin dünyevî yaşamının mucizeler ve olağandışlıklar üzerine bina edilmediğini, dünyada geçerli olan sebep-sonuç ilişkisine tabi olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir (Bağcı, 2010, 234). Onun hicret yolculuğunda takip ettiği metod Müslümanlar için en iyi örnektir. Allah ile melek aracılığıyla görüşebilme özelliğine sahip olan Hz. Peygamber, başarılı olmak için bu kadar tedbire başvuruyor ve sebeplere sarılıyorsa, ona inanan ve onun yolundan gittiğini söyleyenlerin her konuda başarılı olabilmeleri için onun hareket tarzını benimsemeleri daha uygun olur. Ona mucize olarak isnat edilenleri anlatarak onun hayat felsefesini anlamakta güçlük çekeriz. Çünkü Hz. Peygamber, insanî özellikleriyle model olarak sunulmaktadır.

d- Hz. Ebû Bekir Ailesinin Mağaraya Yardım Götürmesi:

Kaynaklarda Esmâ bint. Ebî Bekir'in mağaraya yemek getirdiği, Abdullah b. Ömer'in Mekke'de olanları geceleyin mağaraya gelerek haber verdiği ve Hz. Ebû Bekir'in kölesi Âmir b. Führeyre'nin götüğü sürüyü akşamleyin mağara önüne getirerek Hz. Peygamber'e ve Hz. Ebû Bekir'e süt vermesi (İbn Hişâm, ts, I-II, 485; İbn Sa'd, 1990, I, 177; Belâzürî, 2011, I, 221; İbn Seyyidinnâs, 1992, I, 297; İbn Kesîr, 1994, III, 221-222). Rivayetlerde geçen kişiler başlarına yüz deve ödül konulan kişilerdir. Hz. Peygamber'i evinde bulamayanlar ilk önce Hz. Ebû Bekir'in evine gelip kapıyı çaldılar. Kapıyı onlara Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ açtı. Onlar: "Ebû Bekir'in kızı! Baban nerede?" diye sordular. Esmâ bu soruya: "Nerde olduğunu bilmiyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Cehil, Esmâ'yı tokatladı ve bu tokatın etkisiyle kulağındaki küpe düştü (İbn Hişâm, ts, I-II, 486-487; İbn Kesîr, 1994, III, 222). Böyle durumlarda ilk önce sorgulanan kişi/kişiler, suçlu olarak görülen kişi/kişilerin en yakınları olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in ailelerinin gözetim altında bulundurulması, her hareketlerinin titizlikle takip edilmesi, sistemlerin devamlı olarak izledikleri bir metottur. Günümüzde de buna benzer olaylar meydana geldiğinde kolluk güçlerinin ve yargı mensuplarının ilk önce izledikleri yol, en yakınlarını sorgulanmasıdır. Dönemler ve insanlar değişse de, bu gerçek değişmez. Hz. Ebû Bekir ailesinin bu realiteden haberdar olmaması mümkün değildir. Ayrıca Hz. Ebû Bekir'in ailesi yapacakları bu yardımla aranan kişilerin hayatını riske ederek yakalanmalarına yardımcı olacaktır. Bu sebeple onlar, Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebû Bekir'in saklandıkları yeri ifşa edecek her türlü hareket ve eylemden kaçınacak kişilerin başında gelmektedir. Yani hiçbir şekilde onların hayatını riske etmezler. Diğer taraftan Esmâ bint. Ebî Bekir'in geceleyin Mekke'ye dört kilometre mesafede bulunan bir gidip gelmesi, çöl şartlarında biraz zor gözükmektedir.

3- Hz. Peygamber'in Mağaradan Ayrılışı

Hz. Peygamber, Mekke Site Devleti'nin kendisi hakkında aldığı ölüm kararını öğrendikten hemen sonra 27 Safer 622 yılında Mekke'den Sevr dağında bulunan bir mağaraya sığınmış (Şulul, 2011, 383), burada üç gün kaldıktan sonra (İbn Hişâm, ts, I-II, 487; İbn Sa'd, 1990, I, 177; Belâzürî, 2011, I, 221; İbn Seyyidinnâs, 1992, I, 300; İbn Kesîr, 1994, III, 225) 1 Rebûlevvel 622 tarihinde Medine'ye gitmek üzere yola çıkmıştır (Şulul, 2011, 383). Üçüncü günün sabahı kararlaştırdıkları noktada buluşan Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ebû Bekir'in kölesi Âmir b. Führeyre ve yolda rehberlik yapacak olan Abdullah b. Uraykıt yola koyuldular (İbn Sa'd, 1990, I, 177). Gizlilik içerisinde yürütülen bir olayın -her ne kadar güvenilir ve sahasında uzman biri de olsa- müşrik olan birisini böyle bir olaydan haberdar etmek ne kadar doğru olur? Çünkü bu şahıs bu işi belli bir ücret karşılığında yapacaktır. Dolayısıyla Mekke Site Devleti'nin firari olarak değerlendirdiği Hz. Peygamber'i ve Hz. Ebû Bekir'i ölü veya esir olarak getirene diyet bedeli/yüz deve ödül koyulmuş olması (İbn Kesîr, 1994, III, 227), onu, bu ödülü almaya itebilirdi. Bunun dışında Abdullah b. Ureykıt, hicret yolculuğu esnasında Hz. Peygamber'in yanında bulunmuş olsaydı, ona isnad edilen olağanüstü olaylara şahit olacak ve İslâm'a girmemesi için bir sebep kalmayacaktı. Ancak onun Müslüman olduğuna dair her hangi bir bilgi mevcut değildir (Beyhakî, 1988, II, 479). Ayrıca Âmir b. Führeyre de Hz. Ebû Bekir'in kölesi olması hasebiyle daima gözetim altında bulundurulma riskinden dolayı, böyle bir eyleme kalkışması uzak bir ihtimal gibi görülmektedir.

Yolculuk esnasında bazı bazı mucizevî olaylar da anlatılmaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber ve beraberindekiler bir çobanın yanından geçerken kendisinden süt istemişler, çoban da yanında süt verecek herhangi bir koyun olmadığını, ancak erken doğum yapan bir koyun olduğunu söyleyince Rasûlüllah, koyunun yanına getirilmesi istedi ve koyunun süt vermesi için hem dua etti hem de onun memelerine mesh etti. Daha sonra Ebû Bekir koyunu sağmaya başladı ve sağdığı süttten içti, çoban da bundan nasibini aldı. Bu ikisinden sonra da Hz. Peygamber de aynısını yaptı (İbn Kesîr, 1994, III, 235). Ancak Buhârî'nin ve İbn Kesîr'in rivayetlerine göre ise Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in uyuduğu bir esnada süt aramak için yola çıktı ve çoban görünce sürü içerisinde sütü sağılan bir koyun olup olmadığını sordu. Çoban ise olumlu cevap verince yanında getirmiş olduğu kaba süt doldurdu ve uyumakta olan Rasûlüllah uyanınca da kendisine ondan içirdi (Buhârî, 1992, Menâkıbu'l-Ensâr, 44; İbn Kesîr, 1994, III, 229). Bu rivayette olay normal bir şekilde ve içerisinde herhangi bir mucizevî anlatıma yer vermeden aktarılmıştır. Bu sebeple insanlar Hz. Peygamber'e adım başı mucize yakıştırma eğiliminde oldukları için bu tür rivayetlere ilgi duymaktadırlar. Çünkü Rasûlüllah'ın hicret yolculuğunda olağanüstü özellikler olmazsa, eksiklik olduğu düşünülmektedir. Hatta Hz. Peygamber'in kendisine su vermeyen bir kadını bile kayaya çevirdiği ve bu kayanın hâlâ orada durduğu rivayet edilmiştir (Süheylî, 2000, IV, 149). Azimli ise bu rivayeti şöyle eleştirmektedir: "Hz. Peygamber, kendisine Mekke dönemi boyunca dövme, sövme, üzerine işkembe koyma dahil yapmadıkları işkenceleri bırakmayan Ebû Cehil, Ukbe b. Ebî Muayt gibilerini, ayrıca öldürmek üzere evini kuşatan müşrikleri, yine hicret sırasında onu yakalayıp öldürmek üzere peşinden koşan Sürâka'yı taşlaştırmıyor da, su isteğine olumsuz cevap vermekten başka suçu olmayan bir kadını kayaya çeviriyor. Eğer su vermemek taşlaşma sebebi olacaksa, Boykot yıllarında Müslümanlara yiyecek ve su vermeyerek çocukların açlıktan çığlık atarak ölmelerine sebep olanların taşlaşması gerekmez miydi? Bütün bu anlatılanlar, kendisine su vermeyeni taş çevirecek kadar taş kalpli bir şekilde tasvir edilen o merhametli peygambere iftiradan başka bir sözcükle açıklanamaz." (Azimli, 2010, 199).

Hicret yolcuları, Ümmü Ma'bed el-Huzâî'nin iki çadırının yanından geçtiler. Güçlü, cesur ve iffetli bir hanımefendi olan Ümmü Ma'bed, çadırının önünde durur gelen ve gidenlere yemek ve su ikramında bulunurdu. H. Peygamber ve arkadaşı ondan hurma veya et satın almak istediler, fakat satın alacak hiç bir şey bulamadılar. Onların acıktıklarını hisseden Ümmü Ma'bed: "Vallahi, yanımızda bir şey olsaydı, misafirlerin ihtiyacını temin ederdim" diyerek çaresizliğini belirtti. Bunun üzerine Hz. Peygamber çadırın kenarında duran bir koyuna baktı ve: "Ey Ümmü Ma'bed! Bu koyun nedir?" diye sordu. Ümmü Ma'bed: "Yorgunluğundan dolayı sürüye katılmadı" şeklinde cevap verince Allah Rasûlü: "Onun sütü var mı?" diye sordu. Ümmü Ma'bed: "O, süt verecek durumda değildir" deyince Hz. Peygamber: "Onu sağmama izin verir misin?" diye ricada bulundu. Bunun üzerine Ümmü Ma'bed: "Anam babam sana feda olsun, eğer onda süt olduğunu düşünüyorsan, buyur sağ" diye izin verdi. Daha sonra Rasûlüllah koyunun yanına getirilmesini istedi. Allah Rasûlü koyun getirilince memelerini meshetti, Allah'ı zikretti ve: "Ya Rabbi! Onun koyununa bereket ihsan eyle" diye dua etti ve koyunun memeleri süt ile doldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber koyunu sağmak için bir kap getirilmesini istedi. Kabı sütle doldurduktan sonra hem kendisi hem arkadaşları hem de Ümmü Ma'bed sağılan süttten içti. Hz. Peygamber bir kez daha koyunu sağdı ve kabı doldurduktan sonra geride kalanların içmeleri için onu orada bıraktı ve yoluna devam etti (İbn Sa'd, 1990, I, 177-178). Başka bir rivayette ise olay şöyle anlatılmaktadır: Hz. Peygamber'in Ümmü Ma'bed'in çadırına uğrayınca kesmesi için ona sütü az olan bir koyun getirdiler. Rasûlüllah onun memesini mesh edince, hayvanın memeleri sütle doldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Bunu kesmeyin" deyince başka bir koyun getirildi. Koyun kesilince pişirilip onlara ikram edildi. Ondan Hz. Peygamber ve diğerleri de yedi. Ümmü Ma'bed, Rasûlüllah'ın memelerini mesh ettiği bu koyunun kıtlık yılında bile süt verdiğini belirtmektedir. Ayrıca bu koyunun hicretin on sekizinci yılına kadar yaşadığı rivayet edilmektedir (Belâzürî, 2011, I, 222-223). Beyhakî, aynı olayı farklı bir şekilde anlatarak hicret yolculuğu esnasında Hz. Peygamber'in bir çobanın yanına uğradığını ve sütü olmayan bir koyunu nasıl süt verir hale getirdiğini belirtmektedir (Beyhakî, 1988, II, 497). İbn Kesîr'in rivayetine göre ise Hz. peygamber Ümmü Ma'bed'in çadırında sütü olmayan birden çok koyunun memelerine mesh ederek memelerinin sütle dolu olmasını sağladığı belirtilmektedir (İbn Kesîr, 1994, III, 232).

Rivayetler dikkate alındığında farklı anlatımların olduğu görülmektedir. İlk dönem siyer kaynaklarından İbn Hişâm ve Taberî gibi müellifler bu olaya eserlerinde yer vermemişlerdir. Ayrıca muteber kaynaklardan kabul edilen hadis kitaplarında da bu bilgi mevcut değildir. Bu sebeple rivayetler incelendiğinde, kıssanın tasvirinde bazı uydurmaların rivayetlere katılmış olabileceği görülmektedir (Demircan, 2000, 130). Bu durum ise, olayın inandırıcılığına gölge düşürmektedir. Hz. Peygamber ve beraberindekiler hicret yolculuğu esnasında yiyecek ve içecekleri tükendiği için uğradıkları Ümmü Ma'bed'in çadırında içecek ve yiyecek talep etmişlerdir. Onlar da çadırlarına uğrayan bu yolcuların ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bunun dışındaki mucizevî ve efsanevî anlatımlar, Hz. Peygamber'i yüceltme adına daha sonraki dönemlerde inşa edilmiştir.

Hz. Peygamber'in elinde sihirli güçleri olduğunu iddia edenler, gerçekleri görmezden gelmektedirler. Çünkü o, normal insanlar gibi sosyal yaşamını devam ettirmektedir. Onun peygamberliği dönemindeki olaylar bu gerçekliğin en önemli kanıtıdır. Bu bağlamda Çünkü Rasûlüllah gençlik dönemindeyken zor durumda kalan amcası Ebû Tâlib'e yardımcı olmak için Mekke'de çobanlık yapmıştır (İbn İshâk, 1981, 58; İbn Sa'd, 1990, I, 100-101; Buhârî, 1992, Enbiyâ, 29; İbn Mâce, 1992, Ticârât, 5). 616-619 yıllarında uygulanan boykot esnasında Müslümanların şiddetli bir şekilde açlık çektikleri için hastalanarak yataklara düştükleri, hatta bazılarının da öldükleri (Belâzürî, 2011, I, 200), açlıktan dolayı küçük çocukların ağlama seslerinin mahallenin arka taraflarından duyulduğu (İbn Sa'd, 1990, I, 163; Belâzürî, 2011, I, 222-223), Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın gece karanlığında bevlelerken deri parçasının olduğunu fark etmesi üzerine onu alıp temizledikten sonra üç gün onunla karnını doyurduğu veya onun, bir gece dışarı çıktığında ayağına değen yumuşak bir parçayı ne olduğunu bilmediği halde hemen ağzına atıp yediği (Hamidullah, 1993, I, 113-114; Kılıç, 2016, 23-90), Hendek kazımı esnasında Müslümanların bozuk yemek yedikleri (Buhârî, 1992, Meğâzî, 29) ve hatta açlıklarından dolayı da başta Hz. Peygamber olmak üzere karınlarına taş bağladıkları rivayet edilmektedir (Buhârî, 1992, Meğâzî, 29; Müslim, 1992, Zühd, 36; Tirmizî, 1992, Zühd, 39). Zor ve sıkıntılı durumlarla karşılaşıldığında ortaya konulamayan bu sihirli güçler, neden normal durumlarda aktif hale getirilmeye çalışılmaktadır? Eğer Hz. Peygamber'in elinde iddia edildiği gibi olağanüstü güçler olsaydı, mutlaka bu özelliğini herkese gösterir ve başta kendisi olmak üzere hiç kimsenin sıkıntı çekmesine gönlü razı olmazdı. Açlıktan dolayı uyuyamayıp ağlayan çocuklarının çığlıkları karşısında hangi yürek dayanabilir? Büyük bir ordu üzerinize gelmek üzereyken kendinizi korumak için yoğun bir şekilde savunma tedbirleri alırken bozuk yiyecekleri yemek zorunda kalınması nasıl izah edilecek? Rasûlüllah'ı gerçek hayattan uzaklaştırarak, efsanelerle süslenmiş, menkıbevi ve mucizevi anlatımlarla sunmaya ve bu yönde bir peygamber algısı oluşturmaya çalışmak, Hz. Peygamber'e yapılabilecek en büyük yanlışlıktır. Çünkü bu özellik, onun örnek alınmasına ve vahyin tanıtıldığı peygamber portresine aykırıdır.

Hz. Peygamber Kudeyd mevkesine gelince Sürâka b. Mâlik b. Cü'süm el-Müdlîcî isimli bir süvari onları yakalayarak başlarına koyulan ödülü almak için harekete geçti. Rasûlüllah onun geldiğini görünce beddua etti ve atının ayakları kuma batarak tökezlemeye başladı. Bunun üzerine Sürâka: *"Ey Muhammed! Bana dua et, atım kurtulsun, ben de dönüp arkamdakileri geri göndereyim"* dedi. Rasûlüllah onun talebini yerine getirdi ve atı kurtulduktan sonra geriye dönerek Hz. Peygamber'i ve yanındakileri arayanları görünce: *"Dönün! Buraları araştırdım, hiç kimseyi göremedim. Sizler, benim görme konusunda ne kadar iyi olduğumu bilirsiniz"* diyerek onları, Rasûlüllah'ın ve beraberindekilerin yol güzergâhları yönüne doğru gitmemeleri konusunda uyarılmış ve onların geri dönmelerini sağlamıştır (İbn Sa'd, 1990, I, 179; Buhârî, 1992, Menâkıbu'l-Ensâr, 45). Başka bir rivayette ise Sürâka, Hz. Peygamber'i ve beraberindekileri yakalamak için harekete geçtiğinde atı tökezleyince o: *"Ey İnsanlar! Benim için Allah'a dua edin. Geri döneceğime dair sizlere söz veriyorum"* diye yalvardı. Bunun üzerine onlar Allah'a dua etmelerine rağmen Sürâka bulunduğu olumsuz durumdan kurtulamadı. O tekrar: *"Allah'a dua edin. Geri döneceğime dair sizlere söz veriyorum"* dedi ve yanında bulunan azığını da onlara verdi. Rasûlüllah ve Hz. Ebû Bekir: *"Nefsinden bizi emin kıl"* dedi. Bunun üzerine Sürâka: *"Benden size hiçbir zarar gelmeyecek"* diye söz verdi (İbn Sa'd, 1990, I, 179).

Hadis ve tarih kitaplarında olay şöyle anlatılmaktadır: O sırada Medine'ye doğru yol alan Hz. Peygamber ve Ebu Bekir, Müdlîcoğullarının memleketi olan Kudeyd'den geçiyorlardı. Kabile mensuplarından bir kişi Sürâka'ya sahilde birilerini gördüğünü, bunların Muhammed ve arkadaşları olabileceğini söyleyince Sürâka, onların develerini kaybedip aramaya çıkan kişiler olduğunu belirtip meclistekilerin dikkatini dağıttı. Daha sonra oradan ayrılarak Rasûlüllah ve yanındakilerin izini sürmeye başladı ve sonunda onlara yetişti (İbn Hişâm, ts, I-II, 489-490; Ahmed b. Hanbel, 1992, IV, 176; İbn Sa'd, 1990, I, 177; Buhârî, 1992, Menâkıbu'l-Ensâr, 45; İbn Kesîr, 1994, III, 227). Sürâka'nın gelmekte olduğunu gören Hz. Ebu Bekir telaşlanınca Resûlüllah, *"Korkma, Allah bizimle beraberdir"* dedi ve: *"Allah'ım, onun şerrinden bizi koru!"* diye dua etti. Bunun üzerine Sürâka'nın atının ayakları kuma saplandı. Atın altından dumana benzer bir şey çıkınca Sürâka: *"Ey Muhammed! Bu durumdan beni kurtarması için Allah'a dua et. Buna karşılık seni takip edenleri geri çevireceğime dair söz veriyorum"* dedi. Hz. Peygamber onun kurtulması için dua etti. Fakat Sürâka onları tekrar takibe koyulunca Hz. Peygamber tekrar beddua etti ve onun atı birincisinden daha şiddetli bir şekilde kumlara saplandı. Bunun üzerine Sürâka: *"Ey Muhammed! bedduanın benim için olduğunu anladım. Bu durumdan beni kurtarması için Allah'a dua et. Buna karşılık seni takip edenleri geri çevireceğime dair söz veriyorum"* dedi. Hz. peygamber onun kurtulması için dua etti. O, bu durumdan kurtulunca Rasûlüllah'ın yanına geldi ve: *"Ya Rasûlallah! Çantamdan bir ok al ve develerim şuradadır. Onlardan istediğini al"* dedi. Ancak Hz. Peygamber: *"İhtiyacım yok"* diyerek teklifini kabul etmedi, ancak durumlarını gizlemesini ve onlarla karşılaştığı zaman onları farklı yönlere göndermesini istedi (İbn Sa'd, 1990, I, 182; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 105).

Başka bir rivayette ise Sürâka onlara saldıracağı sırada atı tökezledi. Bunun üzerine o, yaptığı işin doğru olup olmadığını öğrenmek için yanında bulundurduğu fal oklarına müracaat etti. Çektiği fal oku, onun isteğinin dışında çıktı. Yani bu işi yapmamasına işaret etti. Çünkü o, “hayır” yazılı oku çekmişti. Sürâka, Hz. Peygamber’in okuyuşunu duyacak kadar yaklaştı, fakat ne kadar uğraştıysa da onlara yaklaşamıyordu. Tekrar atı tökezledi ve atında yere düştü. Doğrulamaya çalışırken gökyüzünde dumana benzer parlak bir toz kümesi gördü. O, tekrar fal oku çekerek yaptığı işin doğru olup olmadığına baktı. Yine sonuç istediği gibi çıkmadı. Bunun üzerine Sürâka eman talebinde bulununca Hz. Peygamber ve beraberindekiler durdular. Sürâka atına binerek Rasûlüllah’ın yanına gitti ve: “*Kaomin, senin başına diyet/ödül koydu. İnsanlar bu ödülü almak için harekete geçtiler*” diyerek Hz. Peygamber’e duyduğu bütün haberleri anlattı ve onlara yiyecek ve ihtiyaçları olan şeyler vermek istedi, fakat Hz. peygamber ve Hz. Ebû Bekir ona zarar vermediler ve ondan da bir şey istemediler. Bunun üzerine Sürâka, Rasûlüllah’tan kendisine bir emanname yazmasını istedi. Hz. Peygamber de, Âmir b. Führeyre’ye istediğini deri parçasına yazmasını söyledi. Bundan sonra da Rasûlüllah buradan ayrıldı yetiştii (İbn Hişâm, ts, I-II, 489-490; Ahmed b. Hanbel, 1992, IV, 176; Buhârî, 1992, Menâkibu’l-Ensâr, 45; İbn Kesîr, 1994, III, 227). İbn Hişâm’ın rivayetine göre ise Hz. Peygamber, Sürâka’nın istediği emannameyi: “*Ey Ebû Bekir! Onu sen yaz*” diyerek Hz. Ebû Bekir’in yazmasını istemiştir (İbn Hişâm, ts, I-II, 490). Belâzürî ise emannameyi Hz. Peygamber’in yazdığını rivayet etmektedir (Belâzürî, 2011, I, 223).

Kaynaklarda Sürâka olayının farklı şekillerde sunulması ve muhtevasında birbiriyle çelişen unsurları barındırması, onun inandırıcılığına gölge düşürmektedir. Çünkü Mekke Site Devleti’nin koymuş olduğu ödülü alabilmek için yoğun bir şekilde mücadele eden müşrik birisinin kısa bir süre sonra Hz. Peygamber’i ve beraberindekileri korumak için çalışması akıllar durgunluk vermektedir. Diğer taraftan onun atının ayakları kuma saplanıp tökezleyince: “*Kendisinin bu durumdan kurtulması için Hz. Peygamber’den veya yanındakilerden Allah’a dua etmelerini*” istemesidir. Müşrik olan birisi, ödülü alabilmek için öldürmeye geldiği kişiyi, atı tökezleyince, onun veya yanındakilerin Allah katındaki konumu bilip onlardan bu durumdan kurtulması için dua talebi gerçekten inandırıcı mı? Sürâka’yı böyle davranmaya iten sebep nedir? Acaba bazı olağanüstülükler görmesi mi onda davranış değişikliğine sebep oldu? Onun, atının tökezlemesi esnasında fal oku çekmeye çalışması, ne kadar inandırıcı olabilir? Cahiliyye Araplarında bir işe başlamadan önce, o işin doğru mu yanlış mı olup olmayacağını öğrenmek için *Eysâr* kurumuna gidip ‘*evet*’ ve ‘*hayır*’ yazılı fal oklarını çekerek kararlarını verilerdi. Evet çıkarsa, hayırlı görürler; hayır çıkarsa, olumsuz görürlerdi. Bu işlem işe başlamadan önce yapılırdı. Ancak Sürâka’nın burada işin ortasında yapmaya kalkışması, o günkü örfe uygun değildir. Diğer bir nokta ise, eğer Sürâka çıkan sonuca razı olmayacaksa, -her defasında ‘*hayır*’ çıkmasına rağmen- niçin böyle bir eylemde bulunsun? Sürâka, onlara saldırırken Hz. Peygamber ve beraberindekiler neden karşı koymamışlar? O günkü şartlarda insanlar kılıcsız dolaşmazlar. Ben eminim ki, o anda Hz. Peygamber’in ve Hz. Ebû Bekir’in de yanlarında kılıç veya kendilerini koruyabilmeleri için bir şeyler vardır. Bu sebeple onlar, Sürâka kendilerine doğru hücum ederken, kendilerini korumayı bırakıp duaya durmamışlardır. Burada asıl dua, düşmana karşı koymaktır, bir kenara çekilip dua etmek değildir. Hz. Peygamber’in hayat felsefesinde böyle davranışın örneklerini görmek mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber düşmanla yaptığı mücadeleleri dua ile değil, sebepleri yerine getirerek kazanmıştır.

Burada Hz. Peygamber’in Sürâka neden Hz. Peygamber’den emannâme istemiştir? Yoksa Rasûlüllah’ın gelecekte iyi bir konumda olacağını düşünerek itibar kazanmak için mi onu talep etmiştir? Canını kurtarmak için vatani terk eden birisinin vereceği emannamenin ne değeri olabilir ki? Yurdundan kaçan birisinin yanında yazı malzemeleri bulundurması da pek mümkün değildir (Demircan, 2000, 133). Hz. Peygamber Müdlicoğullarının arazisinden geçerken onlarla bir antlaşma yapmıştır (Hamidullah, 1993, I, 441). Muhtemelen sonraları bu anlaşma metni ile hicret sırasında yaşananlar arasında bir bağ kurulmuştur (Demircan, 2000, 133). Eğer Sürâka Hz. Peygamber’i yakalama veya öldürmek için gittiğinde pek çok mucizeye tanık olmuşsa, neden hemen Müslüman olmayıp da Mekke’nin fethini beklemiştir? Çünkü Sürâka Mekke’nin fethinden sonra meydana gelen Huneyn Savaşı’ndan sonra Ci’râne’ye gelerek Müslüman olmuştur (İbn Hişâm, ts, I-II, 490). Bütün bu açmazlar Sürâka olayının ihtiyatla karşılanması gerektiğini göstermektedir.

4- Yesrib’e/Medine’ye Giriş

Hz. Peygamber mağarada üç gün kaldıktan sonra kendilerini takip edenleri yanıltmak amacıyla farklı bir yol güzergâhı izleyerek Yesrib’e doğru yola çıktı. Mekke Site Devleti’nin Hz. Peygamber’i ve Hz. Ebû Bekir’i sağ veya ölü olarak getirene yüzer deve ödül vermeyi vadettiği için, ödül avcıları her yerde onları arıyorlardı. Yani bu yolculuk, içerisinde ölüm dâhil her türlü engeli barındırmaktaydı. Âdeta Hz. Peygamber ölüm çukurlarını ve bariyerlerini birer birer geçerek emin adımlarla hedefe doğru ilerliyordu. Sonunda o, kendini takip edenleri atlatarak Mekke yolu üzerinde Medine’ye altı mil mesafede

bulunan Kubâ'ya (Algül, 2002, XXII, 298) 8 Rebûlevvel 622 tarihinde Pazartesi günü ulaşmayı başardı (Şulul, 2011, 383). Müslümanlar tarafından her hangi bir tehlikeye karşı silah kuşanılarak karşılanan Rasûlüllah (İbn Sa'd, 1990, I, 180) burada Gülsüm b. Hidm'in evinde misafir kaldı (İbn Hişâm, ts, I-II, 493; İbn Sa'd, 1990, I, 180). Hz. Peygamber burada Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri kalmıştır. Yani Rasûlüllah Kubâ'da dört gün kalmıştır (İbn Hişâm, ts, I-II, 494; Belâzürî, 2011, I, 224; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 107). İbn Sa'd ve Buhârî'ye göre Allah Rasûlü burada on dört gün kalmıştır (İbn Sa'd, 1990, I, 181; Buhârî, 1992, Menâkıbu'l-Ensâr, 46). Bunun dışında Hz. Peygamber'in burada on küsür gün veya yirmi üç gün kaldığı da belirtilmektedir (Belâzürî, 2011, I, 224). Allah Rasûlü burada kaldığı süre içerisinde onun da katılımıyla Kubâ mescidi inşâ edilmiştir (İbn Hişâm, ts, I-II, 494; Belâzürî, 2011, I, 224; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 107). Pek çok rivayete göre Kur'ân'da: "İlk günden beri temeli takva üzerine kurulu" diye sözü geçen mescid, Kubâ Mescidi'dir (Tevbe: 9/108).

Rasûlüllah, Gülsüm b. Hidm'in vefatı üzerine Amr b. Avfoğulları mahallesine meskûn olan Sa'd b. Hayseme'nni evinde konaklamaya başladı. Allah Rasûlü burada kalırken Amr b. Avfoğullarının sefihleri ve münafıkları geceleyin onun kaldığı evi taşlamışlardı (Ya'kûbî, 1993, I, 360). Bu durum bizlere Rasûlüllah'ın burada kalmasından rahatsızlık duyanlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in silahlarını kuşanan Müslümanlarca karşılanması, böyle bir durumun olabileceğini göstermektedir.

Hz. Peygamber'in Kubâ'da dört, on küsür, on dört veya yirmi üç gün kalması, muhtemelen stratejik bir plan gereğidir. Çünkü Yesrib'e yaklaşık olarak altı mil/on kilometre uzaklıkta bulunan bir yerde onun bu kadar uzun süre kalması oldukça anlamlıdır. Yol yorgunluğunu atmak ise, bu kadar süre bunun için oldukça uzundur. Bu sebeple Allah Rasûlü'nün Kubâ'da kalması, Yesrib'de nasıl karşılanacağını değerlendirerek kendisinin buraya gelmesiyle birlikte ortaya çıkacak muhtemel sorunlara karşı alternatif çözümler geliştirme üzerinde fikir teatisinde bulunmaktadır. Çünkü Yesrib'de Müslüman, Yahudi, müşrik ve az da olsa Hristiyan gibi farklı inanç yapısına sahip insanlar bulunmaktadır. O günlerde Yesrib'de siyasi bir birliğin bulunmaması, Hz. Peygamber ve Müslümanlar için bir avantaj olmasına rağmen, diğer inanç mensuplarının onun buraya gelmesine nasıl tepki göstereceklerini kestirmek oldukça zordur. Rasûlüllah buraya geldikten sonra ona karşı gösterilen tepki, bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Gerek münafıklar, gerekse de Yahudiler fırsat buldukça Hz. Peygamber'e zarar vermeye çalışmışlardır. Bu açıdan Allah Rasûlü hicret yurdunda/Yesrib'de dinî, siyasi, ictimâî gibi hayatın bütün alanlarında nasıl organizeli bir şekilde hareket edeceğini, nerede kalacağını, İslâm toplumları için önemli olan mescidin nereye yapılacağını düşünmüş olmalıdır. Çünkü onun hayat felsefesinde bir işe başlamadan önce en ince ayrıntılarına kadar düşündükten sonra karar verme ve uygulama prensibi başat rol oynamaktadır.

Hz. Peygamber 12 Rebûlevvel (İbn Sa'd, 1990, I, 180; Şulul, 2011, 383) 622 tarihinde Cuma günü Kubâ'dan Yesrib'e gitmeye karar verince akrabaları olma Neccâroğullarının ileri gelenlerine haber göndererek kendisini almaya gelmelerini istedi. Bunun üzerine onlar da silahlarını kuşanarak geldiler ve Rasûlüllah'ı ve Hz. Ebû Bekir'i yanlarına alarak Ebû Eyyüb'un bahçesine kadar ona eşlik ettiler (İbn Sa'd, 1990, I, 181; Buhârî, 1992, Menâkıbu'l-Ensâr, 46). Allah Rasûlü böyle davranmakla muhtemelen Yesrib'e girişi esnasında kendisine karşı gösterilecek tepkilerden çekinmişti. Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber Cuma günü olunca güneşin yükseldiği bir zamanda Yesrib'e gitmek için devesini istedi. Müslümanlar da silahlanarak ona eşlik etmeye başladılar. Rasûlüllah Kasvâ adlı devesine binerek yola çıktı. İnsanlar da onun sağında ve solunda yürüyorlardı. O, hangi evin önünden geçerse insanlar: "Güç, kuvvet ve servete buyurun" diyerek onu davet ederlerdi. O da onlara hayır duasında bulunur ve: "Bu devam memurdur. Yolunu kesmeyin" diyerek insanlardan ısrarcı olmamalarını istiyordu. Benû Sâlimoğullarına ait Ranûnâ vadisine geldiklerinde ise ilk Cuma namazını kıldırdı. Namazdan sonra Allah Rasûlü yoluna devam etti. Deve, mescidin yapılacağı yerde çöktü. Burası Neccâroğullarından iki yetim olan ve Muaz b. Afrâ'nın himayesinde olan Sehl ve Sühey'l'e ait içerisinde hurma kurutulan bir arsaydı. İnsanlar ise Rasûlüllah'ın kendilerine misafir olması için onun la konuşuyorlardı. Bu esnada Ebû Eyyüb Halid b. Zeyd geldi ve Hz. Peygamber'in devesinden yükünü alarak onu evine misafir etti. Hz. Peygamber'in Yesrib'e geldiğini duyanlar: "Allah'ın Nebîsi geldi" diyerek ona ve arkadaşına selam veriyorlardı (İbn Hişâm, ts, I-II, 494-496; İbn Sa'd, 1990, I, 181-183; İbnü'l-Esîr, 1979, II, 109; İbn Kesîr, 1994, III, 239-241).

Hz. Peygamber'in Yesrib'e girişi ilk kaynaklarda gelenekte anlatıldığı gibi olağanüstü tören/karşılama şeklinde anlatılmamaktadır. Allah Rasûlü akrabalarının ve Müslümanların koruması eşliğinde Yesrib'e girdiği görülmektedir. Ayrıca o, Neccârroullarının mahallesinde kalmayı tercih etmiştir. Çünkü Benû Neccâr, Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in annesi, Hâşim b. Abdümenâf'ın eşi Selmâ bint. Amr en-Neccârî'nin kabilesidir. Rasûlüllah'ın burayı tercih etmesinin sebebi; dede tarafından akrabaları olanların meskûn olduğu mahallenin kendisi için daha güvenli olmasıdır. O günkü şartlarda kabilevî eğilimlerin çok güçlü olduğunu dikkate aldığımızda Allah Rasûlü'nün seçiminin çok isabetli

olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca onun, Neccâroğullarından olan Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd'in evinde kalmayı tercih etmesi, mescidin ve daha sonra mescide bitişik olarak inşâ edilecek olan odalarının burada yapılmasına karar vermesi de akrabalarının mahallesi olmasıdır. Buraların tercih edilmesinde devenin aktif rol oynadığını söylemek abesle iştir. Yesrib'e girişte insanların, Hz. Peygamber'i: "Güç, kuvvet ve servete buyurun" diyerek evlerine davet etmeleri karşısında onun: "Bu devem memurdur. Yolunu kesmeyin" demesi; insanları kırmamak için olsa gerek. Çünkü Hz. Peygamber, böyle hayat-memat meselesi kadar önemli olan bir konuyu, bir devenin çöküp kalkmasına bırakmaz. Rasûlullah deveden indikten sonra Ebû Eyyûb'un gelip onun eşyalarını alarak evine götürmesi ve mescidin de buraya yapılması, bunların daha önce planlandığını göstermektedir. Rasûlullah'ın Yesrib'e geleceğini dört gözle bekleyen Müslümanların onun gelişine sevinmeleri gayet normaldir. Bu sevinme olayı, bayram kutlamaları havasında yaşanmamıştır. Çünkü Yesrib'in tamamı Müslüman değildir ki, büyük bir karşılama yapılsın.

Sonuç

Hz. Peygamber risâlet görevini üstlenince, Allah'tan aldığı emir ve nehiyleri insanlara tebliğ etmeye başladı. İlk anda onu dikkate almayan Mekke Site Devleti'nin liderleri/tanrıları kendileri ve sistemleri için anlatılanlarının tehlike arz ettiğini hissedince, tepki göstermeye başlamışlardır. Rasûlullah'ın her türlü engellemeye rağmen savunduğu düşüncelerden bir adım bile geri atmadığını gören müşrikler daha sert tedbirler almaya başladılar. Bu aşamadan sonra Mekke'de başta Hz. Peygamber olmak üzere Müslümanların yaşaması bir hayli zorlaştı. Bazı Müslümanlar Habeşistan'a hicret etmek zorunda bırakıldılar. Bir ara Rasûlullah da Tai'e gittiyse de istediği sonucu alamayınca Mekke'ye dönmek durumunda kalmıştır. Onun, Yesrib'den gelen gruplarla görüşmesi sonucu oraya gitmenin ilk adımları atılmış oldu. Son görüşmede de kesin olarak Yesrib'e gitme konusunda karar alınınca, Müslümanlar gizli bir şekilde oraya gitmeye başlamışlardır. Ancak Hz. Peygamber ve yakınları şimdilik burada kalmayı benimsemişlerdir.

Mekke Site Devleti'nin Dâru'n-Nedve'de Rasûlullah hakkında aldığı idam kararı, onun ve yakınlarının hicret etme sürecini hızlandırmıştır. Böylece başından sonuna kadar plan ve program dâhilinde gerçekleşecek olan hicret süreci başlamış oldu. Hz. Peygamber sistemin kendisi aleyhinde almış olduğu idam kararını Rukayka bint. Safiy b. Hâşim'den öğrenince en kısa süre içerisinde Mekke'yi terk etmek için harekete geçmiştir. Bundan sonra tamamen insanî unsular çerçevesinde yolculuk başlamıştır. Yani gelenekte anlatılan ve daha sonraki dönemlerde inanç yapısı hailine getirilen hiçbir olağanüstülük yaşanmadan bu kutlu yolculuk süreci başlamıştır. Rasûlullah dağa doğru giderken yolda Hz. Ali ile karşılaşmış ve ona Hz. Ebû Bekir'e haber vermesini söylemiş ve yetişebilirse/imkân bulabilirse yanına gelmesini söylemiştir. Hz. Ali, Allah Rasûlü'nün kendisine söylediklerini Hz. Ebû Bekir'e haber vermiş, o da hemen Rasûlullah'ın arkasında yola çıkmıştır. Sevr dağında bulunan mağaraya az bir mesafe kalınca Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'e yetişmiş ve birlikte mağaraya gitmişlerdir. Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir burada üç gün kaldıktan sonra Yesrib'e gitmek için yola koyulmuşlardır. Bu esnada Hz. Peygamber'in şehri terk ettiğini öğrenen müşrikler onu ve Hz. Ebû Bekir'i sağ veya ölü olarak getirene yüzer deve ödül vermeyi vaat etmişlerdir. Bu sebeple imkânı olanlar bu ödülü alabilmek için her tarafta Hz. Peygamber'i ve Hz. Ebû Bekir'i aramaya başlamışlardır. Böyle bir ortamda engelleri bir bir aşarak Yesrib'e ulaşmak hiç de kolay değildir. Hicret yolcuları gündüzleri gizlenerek geceleri de yol alarak ölüm çukurlarını aşarak hedefe doru ilerlemişlerdir. Yolda azıkları bitince insanlardan yiyecek ve içecek istemişlerdir. Çileli ve sıkıntılı uzun bir yolculuktan sonra Yesrib'e altı mil/yaklaşık olarak on kilometre mesafede bulunan Kubâ'ya ulaşmışlardır. Hz. Peygamber ve yanındakiler burada belli bir süre kalarak durum değerlendirmesi yapmışlar, Yesrib'e gittiklerinde nasıl bir hareket tarzı belirleyeceklerini kararlaştırmışlardır. Bütün planlar yapıldıktan sonra Hz. Peygamber akrabaları olan Neccâroğullarına haber göndererek kendisini almalarını istemiştir. Bunun üzerine Neccâroğullarının gençleri silahlarını kuşanarak Hz. Peygamber'i almak için Kubâ'ya gelmişlerdir. Allah Rasûlü silahlarını kuşanmış akrabaları ve Müslümanlarla birlikte Yesrib'e girmiş ve Ebû Eyyûb'un evine misafir olmuştur. Hz. Peygamber'in Yesrib'e geldiğini duyan Müslümanlar da sevinmişlerdir. Ancak onu karşılamak için her hangi bir tören tertiplenmemiş, kalacağı yer, konaklayacağı mahalle ve yapılacak mescit devenin hareketlerine göre değil, Kubâ'da alınan kararlar doğrultusunda belirlenmiştir. Hz. Peygamber, Yesrib'e devlet töreniyle ayaklarının altına kırmızı halılar döşenerek ve başından aşağıya kırmızı güller saçılarak halkın coşkulu gösterileri eşliğinde değil, akrabalarının ve Müslümanların himayesi altında girmiştir.

Hicret konusunu işlerken insanî özelliklere vurgu yapmaya çalıştık. Çünkü bu kutlu yolculuk efsanevi ve mucizevi anlatımlar arasında kaybolup gitmektedir. Hz. Peygamber'in Mekke'den Yesrib'e hicreti anlatılınca örümcek, güvercin, Sürâka b. Mâlik, sütü gelmeyen koyunun süt vermesi ve görkemli bir şekilde Yesrib'e giriş, örnek alınamayacak bir formatta anlatılarak insanlar büyülenmeye çalışılmaktadır. Hatta

Rasûlullah'ın hicret sırasında bir kadından su istemesi, onun su vermemesi üzerine onu kayaya dönüştürmesi ve bu kayanın hâlâ orada bulunması gibi gizemli anlatılar, hicretten alınması gereken dersleri gölgede bırakmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir dönüm noktasını oluşturan hicreti, bu esrarengiz söylencelerden kurtarıp o günkü şartları da dikkate alarak anlatmak, İslâm Peygamber'ini daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Allah isteseydi, Mekke Site Devleti'nin liderlerinin/tanrılarının Hz. Peygamber hakkında idam kararı almadan önce, böyle bir olayın olacağını daha önce kendisine bildirerek onu uyarır ve son elçisini hiçbir sıkıntıya uğratmadan Mekke'den Yesrib'e farklı bir şekilde gitmesini gerçekleştirebilirdi. Örumceği mağaraya göndererek, müşriklerin onu görmesine engel olan Allah, bunu da çok rahat bir şekilde yapabiliirdi. Ama hakikat öyle tecelli etmedi. Allah, Rasûlü'nün insan formatında çeşitli engelleri aşarak yolculuk yapmasını örnek alınmaya daha uygun olacağını ortaya koymuştur. Çünkü hicret yolculuğunda insanın başarıya ulaşması için bütün kodlar bulunmaktadır. Ancak bu kodların ortaya çıkmasını mucizevî anlatımlar engel olmuştur. Bu sebeple hicret, muazzam bir plan çerçevesinde hedefine ulaşan kutlu bir yolculuktur. Rasûlullah'ı başarıya götüren sebepler: 1- İki yıl hazırlık süreci geçirmesi 2- Hicret esnasında ortaya çıkabilecek her ayrıntının planlanması 3- Hakkındaki idam kararını öğrenir öğrenmez hemen şehri terk ederek güvenli bir yer aramaya çalışması 4- Sevr dağındaki bir mağaraya sığınması 5- Hedef şaşırtmak için üç gün burada kalması 6- Farklı bir yol güzergâhı izlemesi 7- Gündüzleri temkinli olması ve geceleri yol alması 8- Kubâ'da belli bir süre kalarak daha sonraki süreçte Yesrib'te yapacaklarının fizibilite çalışmasını yapması 9- Akrabalarının koruması altında Yesrib'e girmesi ve Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd'in evine yerleşmesi 10- Sabır, azim ve kararlılık.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel (1992). *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Algül, Hüseyin (2002). "Kubâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Azimli, Mehmet, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2010.
- Bağcı, H. Musa (2010). *Beşer Olarak Hz. Peygamber*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Balcı, İsrail (2018). *Vahyin Gölgesinde Siyer Mekke Dönemi IV*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Câbir (2011). *Ensâbü'l-Esrâf*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin (1988). *Delâilü'n-Nübüvve*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (1992). *Sahîhu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Demircan, Adnan (2009). "Sevr Mağarası". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demircan, Adnan (2000). *Nebevî Direniş Hicret*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Gazâlî, Muhammed (1994). *Fıkhü's-Sîre*. Beyrut: Dâru'l-Kalem.
- Hamidullah, Muhammed (1993). *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayımcılık ve Ticaret.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (ts.). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Dâru İbn Kesir.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (1981). *Sîratü İbn İshâk*. Konya: Hayra Hizmet Vakfı.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ (1994). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Kahire: Dâru'l-Hadis.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid (1992). *Sünenü İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Sa'd, Muhammed (1990). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İbn Seyyidinnâs, Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (1992). *Uyûnu'l-Eser fi Funûni'l-Meğâzî ve's-Şemâli ve's-Siyer*. Beyrut: Dâru İbn Kesir.
- İbnü'l-Esir, İzzüddin Ebû'l-Hasen Ali b. Ebî'l-Keram Muhammed b. Muhammed (1979). *el-Kâmil fi't-Târîh*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- Kılıç, Ünal (2016). *İslâm'ın Zor Yılları ve İlk Boykot*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Mukâtil b. Süleyman (2003). *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (1992). *Sahîhu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Önkâl, Ahmet (1998). "Hicret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Süheylî, Abdurrahman (2000). *er-Ravdu'l-Ünf*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Şulul, Kasım (2011). *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (1997). *Târîhu'l-Ümm ve'l-Mülûk*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (1992). *Sünenü Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer (1993). *Târîhu'l-Ya'kûbî*. Beyrut: Müessesetü'l-Alemî.
- Yılmaz, Metin (2017). *Hz. Peygamber (sav) Döneminde İstihbarat*. İstanbul: Siyer Yayınları.